

УДК: 369.014

В.Д. Чумак

О.В. Безкровний

Проблеми здійснення та перспективи реформування розрахунків аграрних підприємств з органами соціального страхування

Досліджено особливості фінансових відносин аграрних підприємств з органами соціального страхування. Встановлено вплив навантаження по сплаті страхових внесків до соціальних фондів на фінансовий стан платників. Обґрунтовано необхідність застосування методичного інструментарію актуарних розрахунків для оптимізації розмірів страхових тарифів за соціальним страхуванням.

The features of financial relations of agrarian enterprises are investigational with the organs of social security. Influence of loading is set on payment of insurance payments to the social funds on the financial state of payers. Grounded a necessity of application of methodical tool of actuarial calculations is for optimization of sizes of insurance tariffs after social security

Постановка проблеми. Вітчизняний і світовий досвід у галузі соціального страхування підтверджує, що порівняно з іншими формами матеріального забезпечення цей інститут має істотні переваги, які полягають насамперед у тому, що організацією соціального захисту, грошовими виплатами займаються спеціалізовані установи, а страхові платежі мають цільовий характер, що захищає їх від довільних рішень страхувальника або державних органів. Водночас система соціального страхування, яка діє в Україні, ще не набула тих завершальних форм, які широко використовують у багатьох розвинутих країнах. Формування фінансових ресурсів страхових фондів, на наш погляд, не враховує реального змісту ринкової економіки, зокрема вартісні аспекти робочої сили та особливості встановлення паритетних джерел надходження коштів. Особливо гострою є дана проблема в аграрному секторі,

де рівень доходів працівників, що виступає основою для наповнення бюджетів соціальних фондів є нижчим порівняно із іншими галузями, в той час як потреба в соціальному захисті через систему соціального страхування залишається дуже значною.

Аналіз останніх досліджень і публікації. Сучасний прагматизм здійснення державного соціального страхування в постійно функціонуючій системі державних фінансів є предметом наукових пошуків багатьох представників фінансової науки. Серед відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників в даній сфері слід виокремити зокрема В. Андрущенко, О. Василик, Н. Внукова, О. Губар, С. Димитренко, В. Закревський, Ю. Конопліна, Т. Коріян, С. Осадець, О. Сотниченко, С. Юрій та ін. Однак віддаючи належне всім науковцям, які здійснюють фундаментальні дослідження теоретичних і практичних аспектів здійснення соціального страхування, наголошуємо на необхідності продовження наукових пошуків в даній сфері. Так, важливими, на наш погляд є збільшення уваги до особливостей розрахунків за соціальним страхуванням саме в аграрному секторі, де наявним є ряд проблем як теоретико-методичного так і практичного характеру.

Формування цілей статті. Трансформація механізмів формування бюджетів фондів соціального страхування за рахунок внесків сільськогосподарських товаровиробників, яка відбулася починаючи з 2005 року значно змінила акценти у фінансових відносинах між ними. Сплата страхових внесків до фондів соціального страхування з тимчасової непрацездатності та на випадок безробіття за тарифом підприємства, яка відтепер сплачується окремими платежами значно збільшила податкове навантаження на таких платників, порівняно з періодом до 2005 р., коли дані внески були частиною фіксованого сільськогосподарського податку. В зв'язку з цим особливої ваги набуває необхідність дослідження впливу загального навантаження по сплаті страхових внесків аграрними підприємствами до соціальних фондів на фінансові результати їх діяльності. Саме вивченню цієї проблеми, а також пошуку шляхів її вирішення й посвячена дана стаття.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з положень нормативно-

інструктивних матеріалів [1] та досліджень ряду науковців, як то О. Губар [2], О. Сотніченко [3] встановлено, що розміри страхових внесків за кожним з трьох досліджуваних видів державного соціального страхування є складовою собівартості виробництва, а тому джерелом їх сплати є чистий дохід (виручка) від реалізації продукції та товарів вироблених або послуг та робіт, виконаних підприємством за результатами звітного року.

Аналітичне дослідження розрахунків типових аграрних підприємств з органами соціального страхування охоплюють період останніх п'яти років, тобто зміну механізму формування бюджетів Фондів соціального страхування з тимчасової непрацездатності та на випадок безробіття в розрізі саме сільськогосподарських товаровиробників (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка впливу величини внесків до Фондів соціального страхування на фінансовий стан платників за 2003 – 2007 рр.*

Показники	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.
СТОВ „Злагода”					
1. Чистий дохід (виручка), тис. грн.	6060,1	8403,7	9300,0	11545,4	16390,2
1а. Темп зростання чистого доходу (виручки)	X	1,387	1,107	1,241	1,420
2. Фонд оплати праці, тис. грн.	2187,4	2399,6	2826,7	3401,8	4422,7
2а. Темп зростання фонду оплати праці	X	1,097	1,178	1,203	1,300
3. Загальне навантаження по сплаті страхових внесків, тис. грн.	34,5	37,7	169,6	193,9	194,6
3а. Темп зростання загального навантаження по сплаті страхових внесків	X	1,093	4,494	1,144	1,005
4. Частка страхових внесків в чистому доході, %	0,6	0,4	1,8	1,7	1,2
ПСП „Дружба”					
1. Чистий дохід (виручка), тис. грн.	3897,4	4147,3	7344,0	10943,7	12748,6
1а. Темп зростання чистого доходу (виручки)	X	1,064	1,771	1,490	1,165
2. Фонд оплати праці, тис. грн.	756,7	826,3	881,7	952,6	1129,5
2а. Темп зростання фонду оплати праці	X	1,092	1,067	1,080	1,186
3. Загальне навантаження по сплаті страхових внесків, тис. грн..	12,6	13,7	52,9	54,3	49,7
3а. Темп зростання загального навантаження по сплаті страхових внесків	X	1,087	3,866	1,027	0,915
4. Частка страхових внесків в чистому доході, %	0,3	0,3	0,7	0,5	0,4

* Джерело: фінансова звітність підприємств та звітність до Фондів соціального страхування

Аналітичні дані таблиці підтверджують значне зростання навантаження аграрних підприємств по сплаті страхових внесків до соціальних фондів починаючи з 2005 р., а також факт опосередкованого впливу на фінансове становище підприємств платників даних внесків через зростання розміру собівартості, наслідком чого стало певне зменшення їх чистого прибутку.

Так в ПСП „Дружба” за період 2004 – 2005 років чистий дохід зріс на 77,1%, тоді коли розмір внесків до соціальних фондів збільшився майже в чотири рази, а саме на 288,6%. За період же наступних 2005 – 2006 років при зростанні рівня чистого доходу ПСП „Дружба” на 49% загальна величина визначених страхових внесків збільшилась лише на 2,7%, а в 2007 р., коли відбулося зменшення розміру страхового тарифу взагалі було зафіксовано зменшення (порівнянні з 2006 р.) загальної суми внесків підприємства до соціальних фондів.

Ще яскравіше дана залежність відслідковується в СТОВ „Злагода”, де в 2004 – 2005 роки приріст чистого доходу відзначено на рівні 38,7%, при цьому страхових внесків в 2005 році сплачено в 4,5 рази більше ніж в попередньому, а частка їх абсолютного розміру в сумі чистого доходу збільшилась з 0,6 до 1,8 відсотка. За наступні два роки темп збільшення величини внесків до соціальних фондів поступається рівню приросту чистого доходу підприємства. В той же час, на відміну від ПСП „Дружба” у СТОВ „Злагода” в 2007 р. зафіксовано значне зростання рівня чистого доходу, що забезпечило порівняно вищий темп приросту доходів його працівників (30,0% проти 18,6%). Наслідком таких змін було збільшення загального розміру страхових внесків підприємств до Фондів соціального страхування (на 700 грн.) при, вже згаданому, одночасному зменшенні страхового тарифу. Зрозуміло, прогнозувати зростання навантаження підприємства по сплаті страхових внесків можливо лише на основі одночасного врахування розвитку тенденцій, що стосуються зміни чисельності працівників СТОВ „Злагода” та рівня оплати праці на ньому.

Загалом, результати здійснених розрахунків дають підставу акцентувати увагу та прогнозувати можливе збільшення в окремих аграрних підприємствах заборгованості по сплаті страхових внесків до соціальних фондів, особливо тих

фінансове становище яких є нестабільним і має тенденції до погіршення, зокрема по причині зростання податкового навантаження по сплаті страхових внесків.

В зв'язку з цим наголошуємо на необхідності активізації наукових пошуків в напрямку розробки і встановлення оптимальних розмірів тарифів по внесках до фондів соціального страхування. Однак на сьогодні цей процес має значне коло проблем і перешкод різного характеру, з яких найбільш гострі, на нашу думку, відображені на рис. 1.

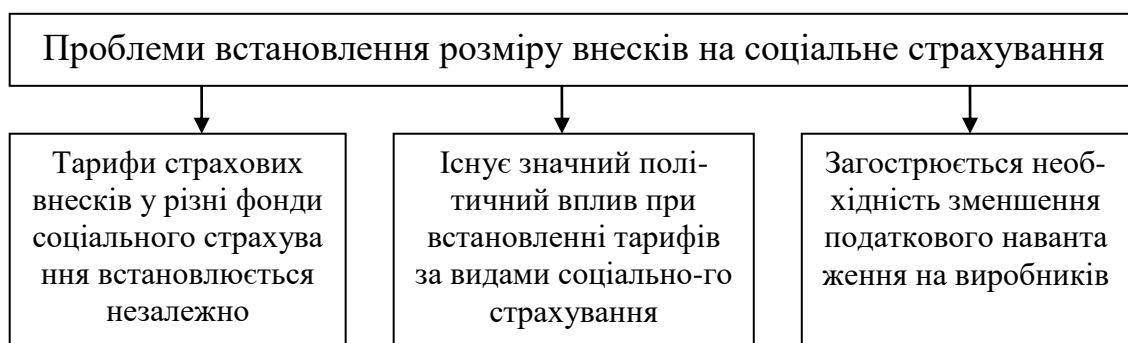

Рис. 1. Проблеми встановлення науково обґрунтованих тарифів страхових внесків за соціальним страхуванням

Сукупність наведених на рисунку проблем на сьогоднішній день не дозволяють здійснювати реформи механізмів функціонування державного соціального страхування в оптимальні строки. Невід'ємною складовою в системі заходів оптимізації розміру страхових тарифів, на наш погляд, має стати використання позитивних надбань методології актуарних розрахунків.

Зважаючи на це, поділяємо думку Н. Внукової [4], Ю. Конопліної [5] та інших, які зазначають, що оцінка перспектив розвитку системи соціального страхування за допомогою актуарних розрахунків, розробка відповідних методів фінансування, аналіз різних методів розрахунку тарифів страхових внесків і витрат відповідних соціальних фондів з врахуванням економічних та демографічних факторів неможлива без застосування сучасних комп'ютерних технологій. При цьому інформаційна наповнюваність має забезпечуватись за рахунок використання даних державної статистики, відповідної статистики Фондів соціального страхування, їх бухгалтерської звітності.

Однак на сьогоднішній день основні демографічні показники, на яких традиційно базуються актуарні технології практично недоступні для використання, оскільки подібна статистика в нашій країні в потрібному ракурсі не ведеться.

Саме тому об'єктивною необхідністю для розвитку системи соціального страхування, заснованої на ринково-орієнтованих принципах, на наш погляд має стати створення відповідного підрозподілу актуарних розрахунків в системі соціального страхування, перед яким буде поставлена задача організації і контролю за актуарною діяльністю в сфері державного і недержавного соціального страхування.

Власне актуарне моделювання розвитку системи соціального страхування, як свідчить С. Юрій має базуватись перш за все на зборі та узагальненні статистичних даних, що відображають дійсний стан функціонування системи соціального страхування, їх аналізі та виконанні прогнозних розрахунків [6].

Дані, які формуються при функціонуванні системи соціального страхування повинні охоплювати детальну інформацію про розміри страхових внесків роботодавців та застрахованих осіб з одного боку і обсяги матеріального забезпечення та соціальних послуг в системі соціального страхування з іншого. В узагальненому виді створення актуарною моделі системи соціального страхування, на нашу думку, вимагає збору інформації про учасників такої системи – застрахованих осіб, які є одночасно платниками страхових внесків і отримувачами соціальних виплат, в розрізі окремих складових, що наочно відображені на рис. 2.

Саме такий розподіл запропонованої сукупності показників на нашу думку, має забезпечити досягнення максимального наповнення інформаційної бази системи соціального страхування, особливо по відношенню до працівників сільськогосподарських підприємств. Адже в аграрній сфері, до цих пір існує достатній спектр проблем зі збором інформації про учасників системи соціального страхування, через розвинуту тіньову зайнятість. Сезонний характер виробництва і відповідну непостійну зайнятість окремих груп праців-

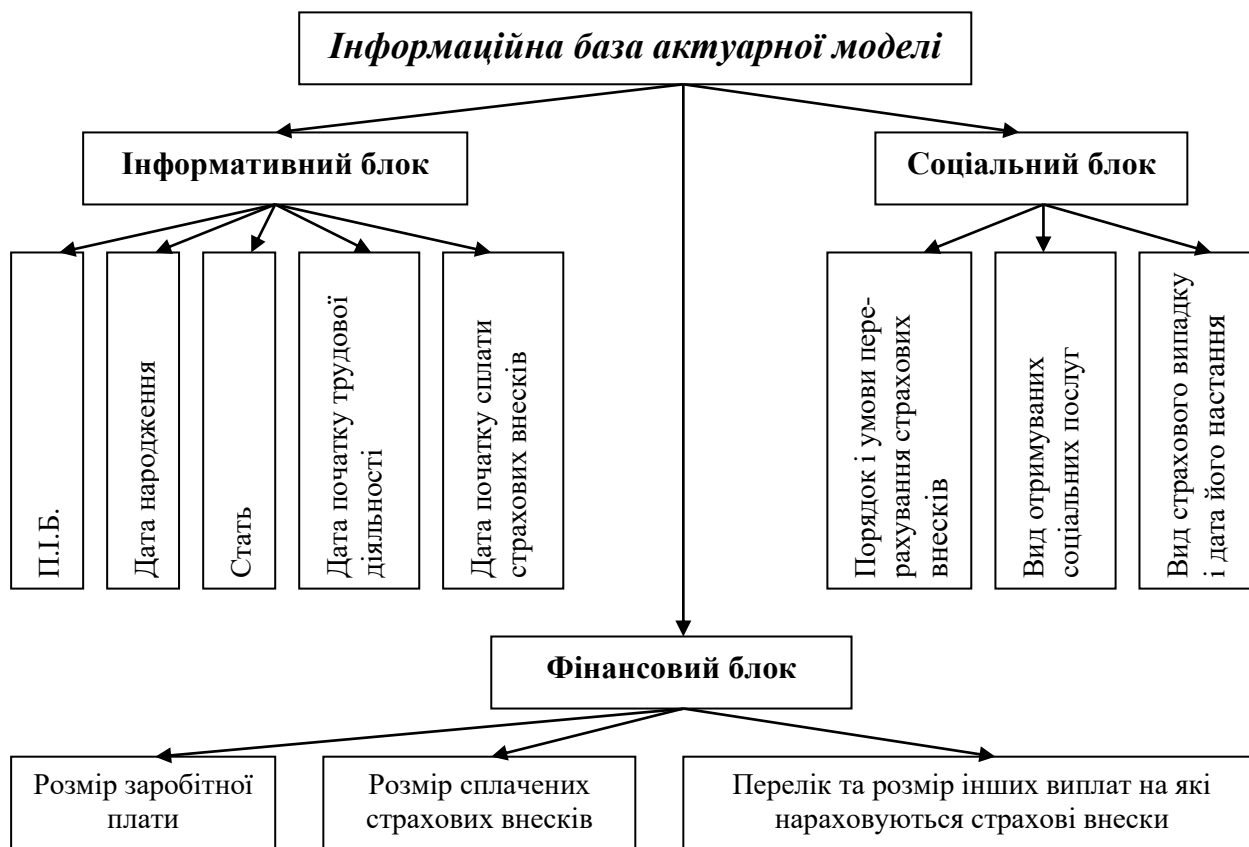

Рис. 2. Інформаційне забезпечення актуарної моделі соціального страхування

ників, досить поширені альтернативні (нарівні з грошовою) форми оплати праці тощо.

Висновки: Загалом слід наголосити на тому, що якісне інформаційне наповнення актуарної моделі соціального страхування має базуватись на створенні і функціонуванні реєстру індивідуального обліку застрахованих осіб. Такий персоніфікований облік дозволить отримати додаткову інформацію, відсутню чи недостовірну на сьогоднішній день, що якісно збільшить перелік факторів і об'єм даних і як результат розширить сферу застосування методів і точність результатів актуарного аналізу.

В цілому запропоноване нами застосування можливостей актуарних розрахунків має відіграти важливу роль в реформуванні існуючої системи соціального страхування. Зокрема, сприятиме оптимізації розмірів страхових тарифів по окремих її видах для забезпечення збалансованості дохідної та видаткової частин окремих соціальних фондів, і як наслідок досягнення

максимально високих і економічно обґрунтованих соціальних виплат. Такі зміни в першу чергу позитивно відобразяться на системі розрахунків аграрних підприємств з соціальними фондами та їх фінансовому становищі.

Список використаних джерел

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР. // Бухгалтерія. – 2002. - №34/1-2. – С. 8-14;
2. Губар О.Є. Організаційні та правові засади соціального страхування в Україні / Губар О.Є // Формування ринкових відносин в Україні - 2006. - №7–8.- С. 155 – 162;
3. Сотниченко О. Аналіз податкового навантаження агропромислового виробництва / Сотниченко О. // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2002. - №11. – С. 26 – 31;
4. Внукова Н.М. Соціальне страхування : навч. посіб. / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьмич.- К.: Кондор, 2006 – 352 с;
5. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування : навч. посіб. / Конопліна Ю.С.– Суми: ВТД „Університетська книга”, 2008. – 224 с;
6. Юрій С. Соціальний захист в системі соціального страхування / Юрій С., Клівденко Л. // Вісник Академії економічних наук України. – 2004.- №1. – С. 110 – 114.

доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавської державної аграрної академії, к.е.н.

Чумак В.Д.

ст. викладач кафедри фінансів і кредиту
Полтавської державної аграрної академії

Безкровний О.В.